

Innvirkning av beite på kjøtt og melke kvalitet

Jeg vil snakke om:

- Beitekjøtt/-melk og kvalitet med hensyn på:
  - fettsyresammensetning
  - innhold av vitamin E
  - Smak m.m.
- Noen resultater fra norske studier
- Biomarkører for sporbarhet
- Litt om gamle kuraser, beitemønstre og melkekvalitet

Hvorfor er fettsyresammensetningen i kjøttet interessant?

- Melk, egg og kjøtt er eneste kilder for langkjedete, omega-3 fettsyrer (α -linolensyre, EPA og DHA) dersom man spiser lite fisk : disse spiller en viktig rolle i utvikling av hjernen og motvirker hjertesykdommer og noen kreftformer
- Det er ønskelig å øke innholdet av omega-3 fettsyrer og andre flerumettede fettsyrer som CLA, samt redusere innholdet av mettede fettsyrer, særlig C14:0 og C16:0, i melk/kjøtt

- CLA (konjugert linolsyre) motvirker bl.a. kreft, fedme og diabetes
- C14:0 (myristinsyre) og C16:0 (palmitinsyre) øker nivået av skadelig kolesterol (LDL)
- Vi spiser generelt for mye omega-6 fettsyrer og for lite omega-3. Forholdstallet $\omega 6/\omega 3$ ønskes derfor så lavt som mulig i både melk og kjøtt i et ernæringsperspektiv

Hvorfor er innholdet av vitamin E i kjøtt og melk interessant?

- Vitamin E er en sterk antioksidant
- Forhindrer flerumettede fettsyrer å oksidere og forbedrer dermed kjøtt- og melke kvaliteten med hensyn på:
  - Smak
  - Farge
  - Næringsverdi
  - Holdbarhet

«Driftssystemer for et bærekraftig landbruk i fjellbygdene» (Bioforsk Øst Løken)

- Prøver av kastratkjøtt (NRF, inngjerdet utmark) fra filet og underhudsfett
- Fant ingen vesentlig forskjell på fettsyre-sammensetningen i kjøtt og underhudsfett
- Snittverdier oppgitt i tabellen nedenfor (% av fett)
- Kastratkjøtt fra fjellbeite hadde mer umettede fettsyrer og et langt lavere forholdstall mellom $\omega 6$ og $\omega 3$ enn det som er vanlig for oksekjøtt

Kilde: Tor Lunnan

	<u>C18:3 ($\omega 3$)</u>	<u>CLA</u>	<u>Metta FA</u>	<u>Umetta FA</u>	<u>$\omega 6/\omega 3$</u>
Kastratkjøtt (n=8)	1,20 $\pm$ 0,12	2,3 $\pm$ 1,3	47,0 $\pm$ 5,1	53,1 $\pm$ 5,0	1,0

Storfekjøtt

- Steinshamn (Bioforsk Økologisk Tingvold) undersøkte om det var forskjellig kjøttkvalitet (Aberdeen Angus/ Charolais/ Simmental/NRF) på fjellbeite (600-1300m o.h.) sammenliknet med kultivert lavlandsbeite (250-500m o.h.):
  - Fargen på kjøttet fra fjellbeite var mindre rødt og litt gulere enn kjøttet fra lavlandet
  - Fant bare små forskjeller med hensyn på fettsyresammensetning men mindre $\omega 6$ og lavere forhold $\omega 6/\omega 3$ i kjøttet fra fjellbeite
  - Fant ingen lukt/smak forskjeller
  - Begge beitemarkstyper resulterte i kjøtt med høy ernæringsmessig kvalitet

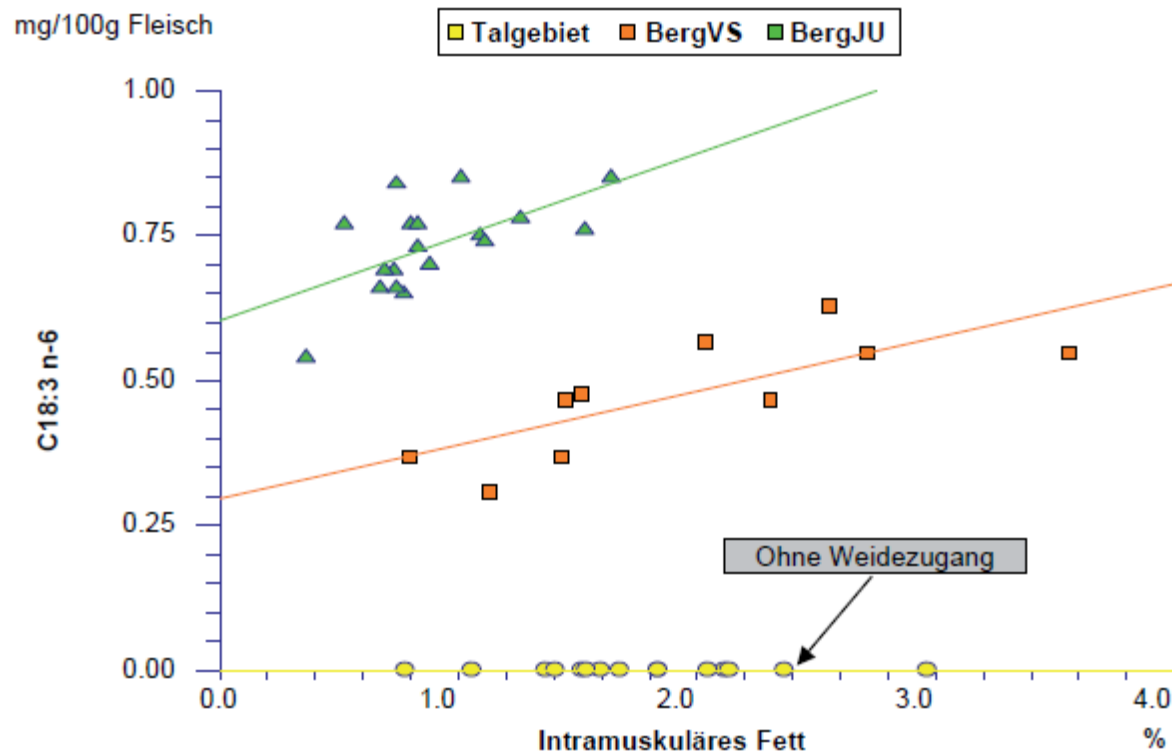
Lammekjøtt

- Lind (Bioforsk Nord, Tjøtta) sammenliknet lam slaktet direkte etter fjellbeite med lam slaktet etter slutfôring på kulturbeite eller med kraftfôr:
  - Lammekjøtt direkte fra fjellbeite hadde mer flerumettede fettsyrer, $\omega 3$ og $\omega 6$ og mindre mettet fett (C14:0 og C16:0) enn lam fra kulturbeite
  - Mer C16:0 og høyere forholdstall $\omega 6/\omega 3$ etter slutfôring med kraftfôr
  - Mindre attraktiv smak kan forekomme i ferskt kjøtt fra værlam: bør slaktes tidligere enn søyelam
  - Smaksforskjeller for øvrig var ikke entydige
- Ådnøy m.fl. (UMB) sammenliknet lammekjøtt fra fjellbeite med lavlandsbeite:
  - Mer flerumettet fett og lavere fettprosent i fjellkjøttet
  - Små men signifikante smaksforskjeller

PASTO- qualität von rindfleisch aus dem Berggebiet

- Sveitsisk forskningsprosjekt som hadde som mål å karakterisere kjøtt produsert på fjellbeite i alpene og i Jura fjellene

Konklusjoner, internasjonal forskning

- Scollan m.fl. (2006):
  - Ernæringsmessig høy kjøttkvalitet er viktig for human helse
  - Mer omega 3 og CLA i kjøttet er ønskelig
  - Når innholdet av flerumettet fett øker i kjøttet er det viktig at det også inneholder nok Vit E
  - Beite øker innholdet av både omega 3, CLA og vitamin E!
  - Produktet må smake godt!
- Moloney (2008):
  - Flere og flere studier viser at artsrike beiter øker innholdet av gunstige fettsyrer i kjøtt og melk
  - Vanskelig å påvise typiske smaks karakteristikk på produkter fra artsrike beiter, men forskjeller i miljø/region, dyrerase og botanisk sammensetning på fôret kan påvirke smaken

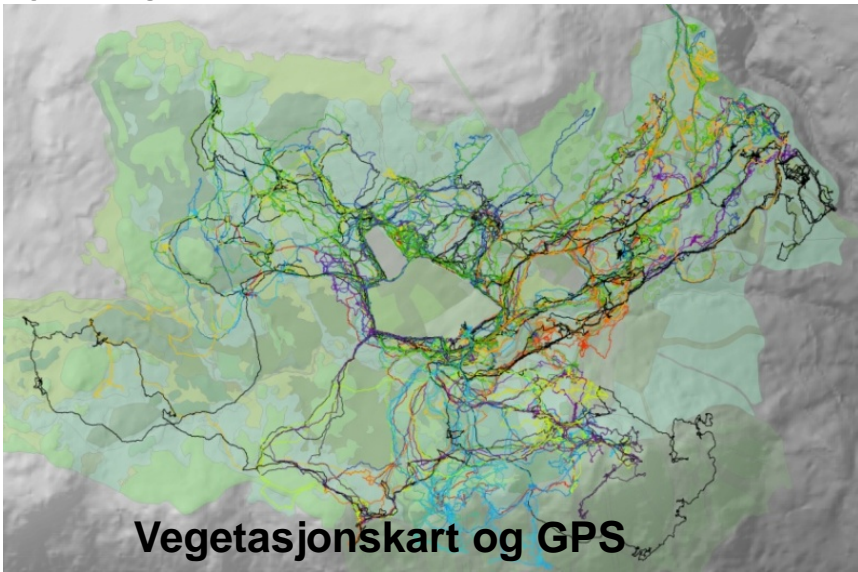
Effekter av utmarksbeite og beitepreferanser på melke kvalitet i seterregionen (PhD-avhandling mars 2014, H. Sickel)

- Hva spiser melkekyr på utmarksbeite i fjellet?
- Hvordan påvirker fjellplantene melk som råvare og gir den spesielle kvaliteter og egenskaper?

Melk er en kompleks råvare som påvirkes av hva kyra spiser

Hvordan har vi studert hva kua spiser på fjellbeite?

Dyra beiter i ulike vegetasjonstyper

Høgstaude fjellbjørkeskog t.v. og blåbær-smyle fjellbjørkeskog t.h. Foto: Ulla Falkdalen

Starr-/grasrike fastmattemyrer
og myrkanter,

Foto: Kristina Norderup

Foto: Ulla Falkdalen

Frisk gras- og urterik eng

Rishei

Kua spiser variert! Mest gras, men betydelig inntak av urter, starr, vier og lyng i tillegg.

- GRASFAMILIEN
- Engkvein *Agrostis capillaris*
- Sølvbunke *Deschampsia cespitosa*
- Gulaks *Anthoxanthum odoratum*
- Smyle *Avenella flexuosa*
- Rødsvingel *Festuca rubra*
- Fjelltimotei *Phleum alpinum*
- Fjellrapp *Poa alpina*
- STARRFAMILIEN
- Stivstarr *Carex bigelowii*
- Slåttestarr *Carex nigra*
- Slirestarr *Carex vaginata*
- Trådsiv *Juncus filiformis*

Foto: Kristina Norderup

”Havsdalmenyen”

KURVPLANTEFAMILIEN

- Følblom *Leontodon autumnalis*
- Fjelltistel *Saussurea alpina*
- ERTEFAMILIEN
- Setermjelt *Astragalus alpinus*
- Hvitkløver *Trifolium repens*

•FIOLFAMILIEN

- Fjellfiol *Viola biflora*

•SILDREFAMILIEN

- Jåblom *Parnassia palustris*

•SLIREKNEFAMILIEN

- Harerug *Bistorta vivipara*

•LYNGFAMILIEN

- Blåbær *Vaccinium myrtillus*

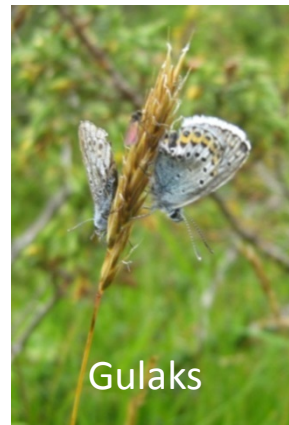

Foto: Ragnhild SICKEL

•PILEFAMILIEN

- Sølvvier *Salix glauca*

- Musøre *S. herbacea*

- Grønnvier *S. phylicifolia*

- Lappvier *S. lapponum*

•BJØRKEFAMILIEN

- Fjellbjørk *Betula pubescens* ssp. *czerepanovii*

Foto: Ulla Falkdalen

Fjellplanter er tilpasset et liv i "barskt klima"

- Kort vekstsesong → rask reproduksjon
- Fjellplanter har fysiologiske og kjemiske egenskaper som:
  - Beskytter mot sterk lysinnstråling (UV)
  - Beskytter mot vind- og frostskaider
  - Beskytter mot insektangrep og soppangrep
  - «Fanger varme»

Seterfrytle
Foto: U. Falkdalen

Fjellplanter kan ha høyt innhold

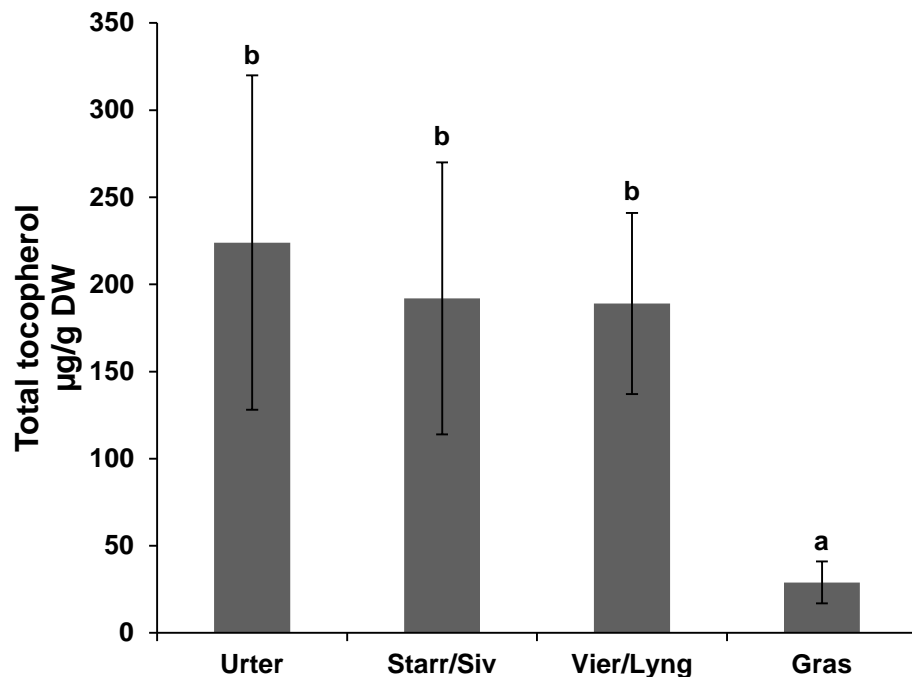
av:

- Fargestoffer (karotenoider, antocyaniner): beskytter mot UV, fanger varme, er antioksidanter
- Umettede fettsyrer i kloroplastene: har lavt frysepunkt, beskytter mot frostskafer, opprettholder membranfunksjoner
- Vit C og Vit E: er antioksidanter, opprettholder membranfunksjoner i kloroplastene (vit E)

Innholdet av Vitamin E i beiteplanter fra Valdres og Hallingdal

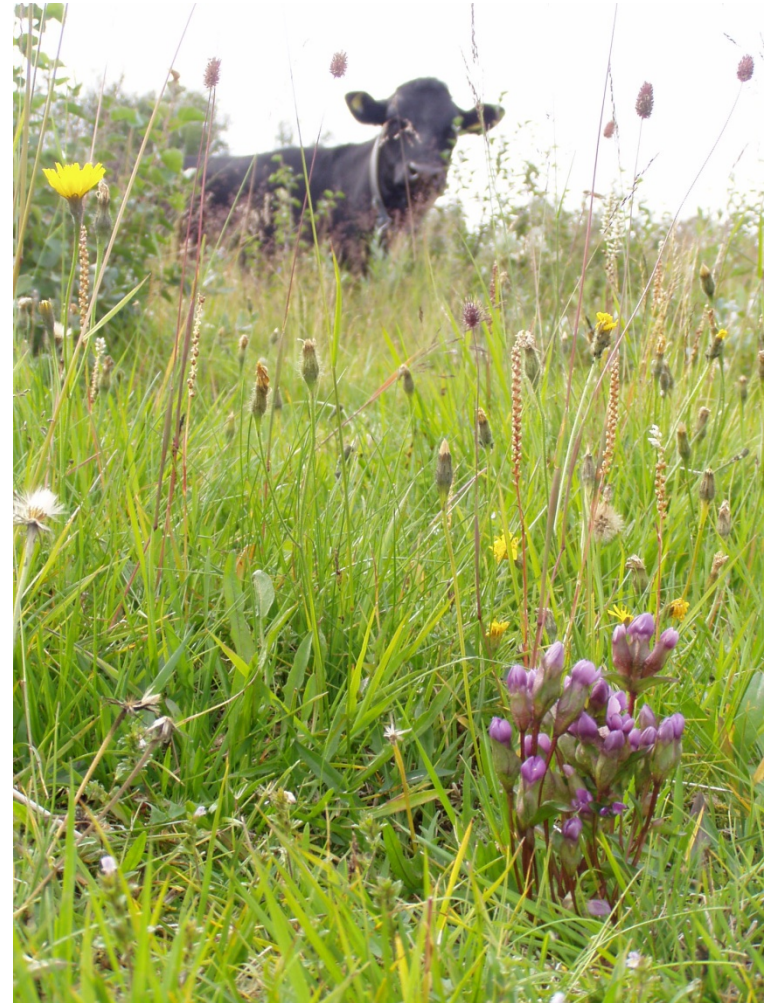
Plant species	α -toc ($\mu\text{g/g DW}$)
<i>Astragalus alpinus</i>	63 $\pm$ 10
<i>Bistorta vivipara</i>	186 $\pm$ 45
<i>Leontodon autumnalis</i>	272 $\pm$ 45
<i>Parnassia palustris</i>	88 $\pm$ 6
<i>Trifolium repens</i>	33 $\pm$ 4
<i>Viola biflora</i>	649 $\pm$ 91
<i>Carex bigelowii</i>	63 $\pm$ 11
<i>Carex nigra</i>	75 $\pm$ 9
<i>Carex vaginata</i>	399 $\pm$ 35
<i>Juncus filiformis</i>	208 $\pm$ 23
<i>Salix glauca</i>	48 $\pm$ 8
<i>Salix herbacea</i>	283 $\pm$ 26
<i>Salix phylicifolia</i>	234 $\pm$ 16
<i>Vaccinium myrtillus</i>	145 $\pm$ 21
<i>Agrostis capillaris</i>	3 $\pm$ 1
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	16 $\pm$ 7
<i>Avenella flexuosa</i>	2 $\pm$ 1
<i>Deschampsia cespitosa</i>	82 $\pm$ 24
<i>Festuca rubra</i>	65 $\pm$ 6
<i>Phleum alpinum</i>	6 $\pm$ 1
<i>Poa alpina</i>	5 $\pm$ 2
<i>Poa pratensis</i>	48 $\pm$ 8

Overraskende høyt innhold i urter, starr og vier!!

Fjellplanter kan også ha høyt innhold av terpener og fenoler

- Dette er store grupper fettløselige plantestoffer
- Forekommer særlig i urter, lyngvekster, busker og trær i fjellstrøk
- Beskytter planten mot sopp-, bakterie- og insektsangrep
- Plantefamilie- og artsspesifikke stoffer

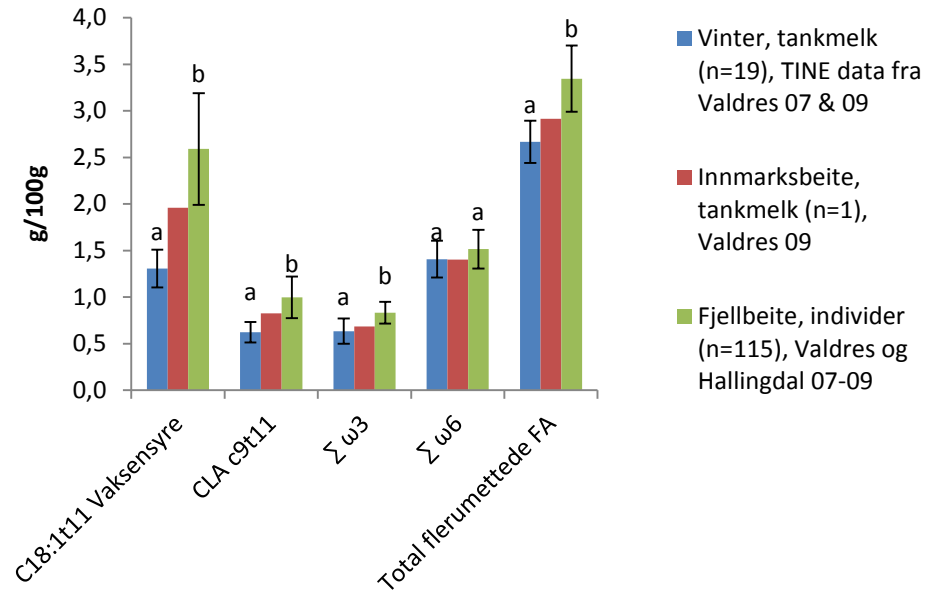
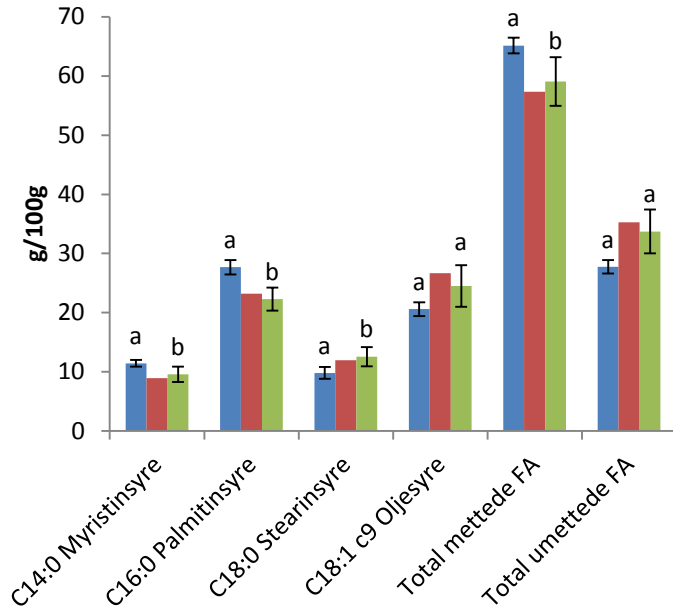

Biomarkører for sporbarhet

- Biomarkører er kjemiske stoffer knyttet til ulike typer fôr som overføres til kjøtt/melk og dermed kan brukes til å fortelle om dyrets diett
- Ferskt gras er rikt på gulrøde pigmenter av typen karotenoider. Karotenoider forsvinner ved lagring/tørking
- Mye α -linolensyre ($\omega 3$) i ferskt gras mens det er mye linolsyre ($\omega 6$) i kornbaserte dietter: et lavt forholdstall $\omega 6/\omega 3$ er typisk for beitebaserte produkter
- Artsrike beiter med mye urter er rike på flyktige stoffer som terpener. Terpener utgjør en stor gruppe ulike stoffer som er plantefamilie- og artsspesifikke. Noen terpener har sterk smak. Terpener påvirker biohydrogeneringen i vomma og kan forhindre omdanning av umettet fett til mettet fett.

Fjellplantenes kjemiske
egenskaper påvirker melken

Fettsyrer

Særskilte kvaliteter ved melk fra utmarksbeite i fjellet

- Melken fra fjellbeite var av generelt høy kvalitet (standard kvalitetsmålinger i TINE)
- Melka hadde ernæringsmessig en gunstigere fettsyresammensetning enn vintermelk
- Melka hadde et lavt forholdstall mellom $\omega 6$ og $\omega 3$ (ca. 1,8) hvilket er gunstig i et helseperspektiv
- Melka hadde et høyere innhold av antioksidanter (vit E og karotenoider) hvilket forhindrer at melka oksiderer og forlenger melkas holdbarhet
- Melka hadde et forholdsvis høyt innhold av ulike terpenener

Melk fra fjellbeiter kan resultere i meieriprodukter med:

- gunstigere fettsyresammensetning i et helseperspektiv
- høyere innhold av antioksidanter
- mykere konsistens
- sterkere gulfarge
- særskilte smaksegenskaper: terpenener og fenoler kan for eksempel påvirke smak og smaksutvikling i meieriprodukter direkte eller indirekte
- et spesifikt innhold av plantestoffer som kan «spore» produktet til fjellet eller til en region
- beiteeffektene på melka er tydeligst i fettrike meieriprodukter
- Jo høyere fôropptak fra utmark, jo sterkere effekt!

0309

0309

0295

0295

Melkeekvalitet, beitemønstre og gamle husdyrraser

- Nina Sæther m.fl.:

“Plant and vegetation preferences for a high and a moderate yielding Norwegian dairy cattle breed grazing semi-natural mountain pasture”.

Artikkel i Animal Research nr. 55 (2006)

- I områder der berggrunnen er baserik/næringsrik og vegetasjonen er artsrik beiter STN og NRF mye den samme vegetasjonen.
- I områder med fattigere berggrunn , mindre artsrikdom og en ujevn fordeling og utbredelse av plantearter beiter NRF i mer næringsrike områder enn STN
- Kan skyldes lavere avdrått og energibehov hos STN

- Anna Hessle, Bolette Bele m.fl.

“ Effects of breed on foraging sites and diets in dairy cows on mountain pasture”

Artikkel i International Journal of Biodiversity Science, Ecosystem Services & Management, november 2014

- Beitemønstre og beitepreferanser til svensk Fjällko og Holstein på utmarksbeite ble undersøkt
- Kyra prefererte grasdominerte beiter fremfor skog og myr
- Fjällko benyttet andre vegetasjonstyper enn grasmark i større grad enn Holstein
- Indikerer at det å benytte en tradisjonell rase kan resultere i bedre skjøtsel av andre vegetasjonstyper

- S. Lien m.fl.:

“Comparison of milk protein allele frequencies in Nordic cattle breeds”

Artikkel i Animal Genetics nr. 30 (1999)

- Lien m.fl. studerte allelfrekvenser til fire melkeprotein loci hos 5 moderne og 17 eldre nordiske raser
- B allelet på loci CSN3, som er assosiert med høyere osteutbytte (kappa-kasein), forekom hyppigere hos gamle nordiske raser enn hos moderne raser

Takk for oppmerksomheten!